

5 Part

5.1 Allmänt

Den personkrets som ska behandlas som part betecknas som ”sökande, klagande eller annan part”. Partsbegreppets innehåll har inte närmare behandlats i förarbetena till den nya förvaltningslagen. Ledning får därför i stället sökas i prop. 1971:30 Del 2 s. 442 där föredraganden framhöll att med ’sökande’ torde menas den som gjort en ansökan eller annan framställning vilken i något avseende rör hans offentlighetsrättsliga ställning. Som ’klagande’ borde enligt föredraganden räknas inte bara sökande som överklagat ett beslut utan i regel också andra som klagat över beslutet om de är berättigade att göra det. Med beteckningen ’annan part’, slutligen, avsågs den som intar en ställning som är jämförbar med sökandens eller klagandens, t.ex. en förklarande.

Genom att välja uttryckssättet ”sökande, klagande eller annan part” har lagstiftaren antytt att det inte räcker med att saken på ett eller annat sätt angår en person. Härutöver krävs att personen har förvärvat ställning som part (se Trygve Hellners och Bo Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer s. 32).

Frågan om vem som får överklaga ett beslut behandlas i avsnitt 10.1.

5.2 Ombud och biträde

I 9 § första stycket FL föreskrivs att den som för talan i ett ärende får anlita ombud eller biträde.

Ombud

Med ombud menas den som har fullmakt att föra talan i någon annans ställe. Ett ombud kan således helt eller delvis föra parts talan och t.ex. ta emot handling som delges (se avsnitt 9.1.2) enligt 11 § DelgL. Inte bara fysisk person utan även juridisk person kan fungera som ombud (se prop. 1971:30 Del 2 s. 362).

Biträde

Med biträde avses den som inte har ombudets behörighet. Ett biträde får agera endast när parten är med och har således inte rätt att uppträda i huvudmannens ställe.

Fullmakt

Frågan om ombud ska styrka sin behörighet är inte reglerad i lagen utan har överlämnats till myndigheten att avgöra. Det innebär att när den som uppträder som ombud inte självmant styrker sin behörighet med en fullmakt får myndigheten med ledning av de allmänna kraven i 7 § FL (se avsnitt 3.4) avgöra om fullmakt behövs. Ibland är omständigheterna sådana att fullmakt kan undvaras i ärende hos förvaltningsmyndighet. När ärendets utgång har stor betydelse för parten – exempelvis om fråga är om utlämnande av hemlig handling – ska dock fullmakt införas.

Fullmakt kan i princip vara skriftlig eller muntlig. Det torde emellertid inte särskilt ofta vara aktuellt med muntlig fullmakt. Om en sådan fullmakt lämnas vid en muntlig handläggning bör myndigheten på lämpligt sätt anteckna detta i ärendet. En skriftlig fullmakt ska vara undertecknad av parten eller behörig ställföreträdare för denne. Fullmakten ska givetvis innehålla uppgift om ombudets namn. Av fullmakten ska framgå i vilka avseenden ombudet har befogenhet att agera på huvudmannens vägnar. Ombudet kan sätta någon annan i sitt ställe om detta har angetts i fullmakten.

En fullmakt ska i princip företes i original och den gäller i normalfallet så länge den inte har återkallats. Vid bedömningen av om det är nödvändigt att uppvisa en fullmakt i original är de allmänna kraven i 7 § FL vägledande (se avsnitt 3.4). Några krav på att fullmaktsgivarens namnteckning ska vara bevitnad finns inte.

Om myndigheten finner att ett ombud bör styrka sin behörighet med en fullmakt, ska denna uppmana ombudet att göra det. Myndigheten bör samtidigt göra klart för ombudet att talan som väckts av honom kan komma att avvisas, om fullmakten inte kommer in. Utan ett sådant klargörande får myndigheten inte avvisa t.ex. en ansökan enbart med hänvisning till att fullmakt saknas (se Trygve Hellners och Bo Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer s. 108).

I sammanhanget kan följande tilläggas. I prop. 1971:30 Del 2 s. 362 anförde föredraganden att beträffande ”frågan om fullmakt torde reglerna i 49 § i den av mig föreslagna förvaltningsprocesslagen vid behov kunna tjäna till vägledning”. Föredraganden yttrade (s. 603) i nämnda avseende bl.a.: ”I 12 kap. RB finns ... särskilda regler om överbringande av fullmakt genom telegraf eller telefon, om att fullmakt skall avse visst mål eller rättegång i allmänhet och att den får begränsas till viss domstol eller särskilt rättegångstillfälle, om att muntlig fullmakt gäller endast i det mål vari den har getts och om ombuds möjlighet att sätta annan i sitt ställe. Något behov

av uttrycklig motsvarighet till dessa regler torde inte föreligga. Frågor av detta slag uppkommer mera sällan, och de bör utan svårighet kunna lösas i praxis med ledning av allmänna grundsatser om ombud och fullmakt. Detsamma gäller sådana frågor om förhållandet mellan huvudman och ombud som regleras i 12 kap. 14–21 §§ RB. Om annat inte har angetts i fullmakten, får den som är ombud i ett förvaltningsmål anses vara behörig att i allo företräda sin huvudman.”

**Kommunikation
med ombudet**

I de fall då ett befullmäktigat ombud företräder en part i ett visst i fullmakten angivet ärende ska kommunikation från myndighetens sida ske med ombudet och inte med parten, om inte fullmakten utvisar något annat. Den omständigheten att myndighetens tekniska system inte medger att ombudets namn och adress anges på handlingen saknar betydelse i detta sammanhang. Vederbörande tjänsteman måste i sådana fall, med eller utan manuell komplettering med ombudets namn och adress på själva handlingen, adressera kuvertet med handlingen till ombudet.

**Personlig med-
verkan**

I förvaltningsförfarandet kan det förekomma många olika situationer där den som för talan i ett ärende måste medverka personligen. Det kan vara frågan om att part måste höras, lämna upplysningar eller lämna medgivande till något eller att en handling måste undertecknas. Av denna anledning stadgas i 9 § första stycket FL att den som har ombud måste medverka personligen om myndigheten begär det. Myndigheten ska vid denna bedömning ta hänsyn till regeln i 7 § FL (se avsnitt 3.4) om snabb och enkel handläggning. 9 § ställer inte något tvångsmedel till myndighetens förfogande. Den utgör därför endast en påminnelse om att huvudregeln om rätt att anlita ombud inte är oinskränkt. För tydlighetens skull ska påpekas att någon inskränkning i parts rätt att anlita biträde inte har föreskrivits.

Avvisning

Ombud eller biträde som visar oskicklighet eller oförstånd eller är olämpligt på annat sätt får enligt 9 § andra stycket FL avvisas av myndigheten. Vilka omständigheter som bör inverka på myndighetens bedömning i detta avseende framgår inte av stadgandet utan får avgöras från fall till fall. Viss ledning kan därvid hämtas i 12 kap. 5 § rättegångsbalken. Möjligheten att avvisa ett ombud eller biträde ska användas endast i undantagsfall. Ett avvisningsbeslut får verkan enbart i det ärende där frågan aktualiseras. Av rättsfallet RÅ 85 2:15 I framgår att avvisning endast får grundas på förhållanden som förekommit i det aktuella ärendet.

Beslut av en myndighet att avvisa ett ombud eller biträde får enligt 9 § tredje stycket FL överklagas särskilt och då i samma ordning som gäller talan mot myndighetens beslut varigenom

Rättshjälpslagen

myndigheten avgör ärendet. Beträffande innebörden av uttrycket ”i samma ordning”, se avsnitt 10.7.

Förvaltningslagen innehåller inte någon reglering om rättshjälp eller annan ersättning för kostnader i förvaltningsärenden. Det kan därför finnas anledning att i detta avsnitt beröra sådana frågor.

Enligt 4 § rättshjälpslagen (1996:1619) kan under vissa förutsättningar rådgivning lämnas i en rättslig angelägenhet i sammanlagt högst två timmar av en advokat eller en biträdande jurist på en advokatbyrå eller någon annan som är lämplig för uppdraget.

Enligt 2 § får också rättshjälp beviljas i en rättslig angelägenhet om vissa förutsättningar är uppfyllda. Av 6 § framgår att rättshjälp får beviljas en fysisk person endast om dennes beräknade årsinkomst, sedan hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och viss skuldsättning, inte överstiger en särskilt angiven gräns.

I 7 § föreskrivs att rättshjälp får beviljas endast om den rättssökande behöver juridiskt biträde utöver rådgivning och detta behov inte kan tillgodoses på annat sätt. I samma bestämmelse föreskrivs också att rättshjälp inte får beviljas i sådana angelägenheter där hjälp genom offentlig försvarare eller offentligt biträde kan komma i fråga. Rättshjälp får enligt 9 § inte heller beviljas om den rättssökande har en rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rättsskydd som omfattar den aktuella angelägenheten.

I 8 § föreskrivs att rättshjälp får beviljas endast om det med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse, tvisteföremålets värde och omständigheterna i övrigt är rimligt att staten bidrar till kostnaderna.

Normalt innebär, enligt 15 §, rättshjälp att staten betalar ersättning för arbete i högst 100 timmar till rättshjälpsbiträde. Till sådant biträde får enligt 26 § förordnas advokat, en biträdande jurist på en advokatbyrå eller någon annan som är lämplig för uppdraget.

Av 16 § framgår att staten, när rättshjälp har beviljats, betalar också kostnaderna för bevisning vid bl.a. allmän domstol. Enligt 17 § betalar staten vidare kostnaderna för sådan utredning som är skäligen påkallad för att ta tillvara den rättssökandes rätt, dock högst 10 000 kr. Kostnaderna för utredning i en angelägenhet som ska prövas av förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet betalas dock inte om utredningen kan erhållas genom den domstol eller myndighet som ska pröva angelägenheten.

Rättshjälp får enligt 10 § inte beviljas bl.a.

- för upprättande av självdeklaration, äktenskapsförord, testamente eller gåvohandling
- i en angelägenhet som rör skuldsanering enligt skuldsaneringslagen (1994:334)
- i ärenden om fastighetsdeklaration
- i mål eller ärenden angående fastighetstaxering
- om frågan om rättshjälp kan vänta till dess en annan rättslig angelägenhet där anspråket stöder sig på väsentligen likartad grund har avgjorts.

Enligt 11 § får rättshjälp beviljas endast om det finns särskilda skäl bl.a. i en angelägenhet som rör skatter, tullar, avgifter eller betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter.

Rättshjälp får inte heller, enligt 13 §, beviljas den som är eller har varit näringsidkare i en angelägenhet som har uppkommit i näringsverksamheten om det inte finns särskilda skäl med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, hans eller hennes ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt. Med näringsidkare avses en fysisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur som kan betecknas som yrkesmässig eller har ett bestämmande inflytande över en juridisk person som bedriver sådan verksamhet.

Den som har beviljats rättshjälp ska enligt 23 § betala en rättshjälpsavgift som bestäms med hänsyn till kostnaderna för rättshjälpsbiträdet och den sökandes ekonomiska underlag. Rättshjälpsavgiften utgör en viss procentandel av kostnadernas storlek. Med ekonomiskt underlag avses enligt 38 § den rättssökandes beräknade årsinkomst sedan hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och viss skuldsättning.

Om ett mål eller ärende rörande den rättsliga angelägenheten pågår vid domstol beslutar, enligt 39 §, domstolen i frågor enligt rättshjälpslagen. I annat fall beslutar Rättshjälpsmyndigheten i frågorna.

Ersättningslagen

Enligt 1 § lagen (1989:479) om ersättning för kostnader i ärenden och mål om skatt, m.m. (ersättningslagen) kan en skattskyldig medges ersättning av allmänna medel bl.a. för kostnader hos domstolar och andra myndigheter i ärenden och mål om skatter, tullar och avgifter samt taxering av fastighet och för kostnader i mål enligt lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter. I ärenden om förhandsbesked enligt lagen (1988:189) om förhandsbesked i skattefrågor är ersättningslagen tillämplig endast om det allmänna ombudet hos Skatteverket har ansökt om förhandsbesked.

Av 3 § ersättningslagen framgår att en skattskyldig som i ett ärende eller mål haft kostnader för bl.a. ombud eller biträde ska beviljas ersättning för kostnaderna under vissa i bestämmelsen angivna förutsättningar. I 4 § samma lag anges vilka kostnader som ersättning inte kan beviljas för. Av bestämmelsen framgår att bl.a. kostnader för eget arbete inte kan ersättas.

I 7 § ersättningslagen föreskrivs att en framställning om ersättning för kostnader ska göras hos den myndighet eller den domstol där kostnaderna har uppkommit och att framställningen ska ha kommit in innan myndigheten eller domstolen avgör ärendet eller målet.

En utförligare beskrivning av tillämpningen av ersättningslagen finns i Handledning för skatterevision – reglerna kring revisionsverksamheten, SKV 621.